

Anders Bjerrum

Anders Bjerrum

12. marts 1903-7. januar 1984

Anders Poulsen Bjerrum var lærer ved Københavns Universitet i 20 år: lektor i navneforskning 1953-64, ekstraordinær professor i dansk sprog med særligt henblik på navneforskning 1964-68, ordinær professor i dansk sprog 1968-73. Til Stednavneudvalgets kontor (der i 1960 blev til Københavns Universitets Institut for Navneforskning) var han knyttet i mere end 40 år, som time- eller akkordlønnet medarbejder (1928-44), som amanuensis (1944-53) og som kontorchef/bestyrer (1953-69). I sine sidste år som professor (1969-73) var han tilknyttet universitetets Institut for Nordisk Filologi.

Anders Bjerrum var sønderjyde, født og opvokset i landsbyen Gånsager (ca. 15 km SØ for Ribe). Han tog studentereksamen fra Døckers kursus i 1924 og studerede 1924-29 dansk og tysk ved universitetet med henblik på skoleembedseksamen, som han bestod med 1. karakter vinteren 1929-30.

Bjerrum, der i studietiden efter eget udsagn fordelte sine faglige interesser ligeligt mellem litteraturhistorie, sprogvidenskab og folkemindeforskning, dokumenterede allerede som studerende sin særlige interesse for hjemstavnens sprog og kultur gennem en række mindre bidrag vedr. vestslesvigske folkesagn til rubrikken »Samleren« i *Sønderjydske Maanedsskrift* (marts 1927 ff.) og et enkelt, i Dania's lydskrift, til *Danske Folkemaal* (1928).

Af afgørende betydning for retningen af hans videnskabelige produktion og professionelle karriere blev det, at Stednavneudvalget, der siden genforeningen 1920 havde arbejdet intenst med afgermaniseringen af stednavnene i den nu danske del af Sønderjylland, i 1928 fik økonomisk mulighed for at foretage en omfattende videnskabelig bearbejdelse af det sønderjyske stednavnestof forud for en udgivelse af hele navnestoffet på tryk. Tilknyttet dette projekt gennemtrawlede Bjerrum i årene 1928-32 Tønder og Åbenrå amter for – sogn for sogn og plet for plet – at lydskriftoptegne den lokale udtale af stednavnene, og sammen med Kr. Hald, Knud B. Jensen og Gunnar Knudsen redigerede han de fem indholds- og omfangsrige bind *Sønderjyske Stednavne*, som Stednavneudvalget udsendte 1931-44. Arbejdet førte i 1944 til en fast ansættelse som amanuensis ved Stednavneudvalgets kontor og en 25 år lang embedskarriere inden for navneforskningen, der i skrift især afsatte sig spor i form af omfattende redaktionelle bidrag til Stednavneudvalgets udgaver af *Vejle Amts Stednavne* (1944), *Viborg Amts Stednavne* (1948), *Bornholms Stednavne* (1950-51), *Maribo Amts Stednavne* (1954) og *Stednavne i Århus og Skanderborg Amter* (1964); fra arbejdet i Stednavneudvalgets regie udsprang dog også en stor og central afhandling om sproget i Kong Valdemars Jordebog (i Stednavneudvalgets *Navnestudier II*, 1960).

Stednavneudvalgets – af den danske stat finansierede – sønderjyske projekt omfattede ifølge sit anlæg kun navnestoffet fra den del af Slesvig, som efter genforeningen lå inden for det danske riges grænser. Arbejdet var imidlertid næppe gået i gang, før Bjerrum sammen med sine jævnaldrende kolleger og venner Kristian Hald og Peter Jørgensen i 1931 udkastede en plan for – og fik Carlsbergfondets støtte til – parallelprojektet *Sydslesvigs Stednavne*, der skulle omfatte samtlige danske, frisiske og tyske stednavne i Slesvig syd for grænsen. Bjerrum påtog sig i den forbindelse de midtslesvigske herreder mellem Angel og Frisland og skrev til samlingsværket *Sydslesvig I* (1933) en første oversigt over de midtslesvigske stednavne og deres betydning som historisk kildemateriale. Optegnelserne i Midtslesvig gennemførte han i løbet af 1930'erne, og materialet blev udnyttet i bl.a. hans undersøgelser over sprogskiftet i Sydslesvig (i *Sønderjydske Aarbøger* 1944 og *Namn och bygd*

1962), men til den endelige redaktionelle bearbejdelse fik hans først tid i sit otium: bistået af sin kone, lektor Marie Bjerrum, nåede han at få udgivet stoffet fra to af de seks midtslesvigske herreder (Kær herred 1979, Vis herred 1983-84).

Inden for udforskningen af de danske stednavne arbejdede Bjerrum først og fremmest som praktiker – som fonetisk skolet optegner af stednavne i Slesvig nord og syd for grænsen, som leverandør af mere end 1500 sider redigeret tekst til *Danmarks Stednavne* og *Sydslæsvis Stednavne* og som leder af arbejdet på Stednavneudvalgets kontor/Institut for Navneforskning 1953-69. Han arbejdede inden for – og levede i fuldt mål op til – en tradition for filologisk forskningshåndværk, der stillede strenge krav til udøveren m.h.t. viden, samvittighedsfuldhed, tålmodighed og jugement; men indsatsen gjaldt hovedsagelig de store stednavneudgaver og respekterede de redaktionelle rammer, der var bestemt af værkernes autoritativt-institutionelle håndbogskarakter og ikke tillod den enkelte medarbejder at tegne sin individuelle forskningsprofil gennem diskussioner, polemik og metodiske refleksioner. En artikel om betydningen af stednavneleddet *-lev* (i *Festskrift til Kristian Hald*, 1974) illustrerer dog i eksemplets form de omfattende overvejelser af sproghistorisk/historisk art, der i hvert enkelt tilfælde ligger bag stednavneudgavernes lakoniske oplysninger om stednavnernes betydning, og formulerer i randbemærkninger Bjerrums syn på de metodiske krav, der må stilles til »det samarbejde mellem sprogvidenskab og historieforskning, som kaldes stednavneforskning«, et samarbejde, der efter Bjerrums mening fungerede bedst, når de to videnskabers metoder blev holdt sobert ude fra hinanden: »Sprogvidenskabsmanden kan ud fra sine metoder udtale sig om et efterledds betydning, men ofte kun i meget abstrakte vendinger; han kan fastlægge en betydningsramme, inden for hvilken historikeren muligvis kan udpege en bestemt speciel betydning som mere sandsynlig end andre.«

Til de to sønderjydske stednavneprojekter, Bjerrum var knyttet til ved begyndelsen af 1930'erne, kunne han fra 1931 føje et tredje projekt: Udvalg for Folkemaals undersøgelse af Sønderjyllands danske dialekter, under hvilken han – efter forarbejder ved Marius Kristensen, Poul Andersen og M. P. Ejerslev – fik betroet beskrivelsen af sydslesvigsk på grundlag af dialekten i Fjølde sogn (ca. 14 km NØ for Husum), den sydligste danske dialekt, man har kendskab til. Der var tale om en opgave, der ikke talte udsættelse: den sydslesvigske dialekt var i uddøen; i dens sidste bastion, Fjølde sogn, havde nedertysken fortrængt den danske dialekt som dagligsprog i løbet af det 19. århundrede, og da redningsaktionen satte ind, omkring år 1930, eksisterede dialekten faktisk kun som et ungdomsminde hos en halv snes personer i alderen 70-90 år.

I somrene 1931 og 1932 foretog Bjerrum da den definitive optegnelse i lydskrift af dialektens ordforråd. Ud over stednavnestoffet (der blev optegnet med henblik på *Sydslæsvis Stednavne*) og personnavnestoffet (der blev redigeret og udgivet i *Danske Studier* 1934) blev det til i alt 16.500 ordformer fra en lille halv snes meddelere – den ældste og bedste Catharina Carstensen (»Gamle Tinne«, f. 1841), om hvem Bjerrum skrev en meget smuk og personlig nekrolog i *Danske Folkemaal* 1938.

Opgaven var herefter at udarbejde en beskrivelse af dialektens lydssystem på grundlag af det foreliggende lydskrevne materiale: foruden det, som medarbejderne fra Udvalg for Folkemaal havde noteret 1928-32 i Danias lydskrift først og fremmest K. J. Lyngbys optegnelser fra 1858-59 i Lyngbys egen fonetiske notation. Som én forudsætning for opgavens løsning foretog Bjerrum en samlet undersøgelse og vurdering af K. J. Lyngby som sprog- og dialektforsker (trykt i *Fra Rask til Wimmer*, 1937, *Danske Studier* 1939 og udgaven af *K. J. Lyngby's Jyske Grammatik*, 1942). Den generelt meget positive vurdering af K. J. Lyngby kunne imidlertid i den konkrete sag ikke hindre, at Bjerrum under arbejdet med dialektbeskrivelsen blev grebet af en principiel mistillid til kvaliteten i det materiale, som Lyngby, han selv og andre fonetisk skolede optegnere havde tilvejebragt fra Fjølde. Bl.a. m.h.t. dialektens kvantitetsforhold var optegnelserne så modstridende, at en efterhøring var nødvendig; den blev foretaget i 1935 og var – på en måde, der forekommer nutidens dialektologer indlysende, men unægtelig ikke var i praksis i 1930'erne – tilrettelagt som en diskussion med meddeleren om sproglige minimalpar, »henvend 250 Ordformer, der var valgt således, at

Ord, der kun holdtes ude fra hinanden ved en lydlig Forskel, om hvis Tilstedeværelse jeg nærde Tvivl, var stillet over for hinanden (fx Vej: veje, Slæde: slær præs. »slår«).

En stadig bredere orientering inden for aktual teoretisk lingvistik, og ganske særlig inspirationen fra Louis Hjelmslev, førte efterhånden Bjerrum frem til en model, der kunne forklare materialets brister: optegnerne, der ikke havde dialekten som modersmål, havde tolket det talte sprogs lyd ud fra deres eget udtrykssystem (fonemsystem), med heraf følgende sandsynlighed for fejl på punkter, hvor optegnerens og den optegnede dialekts udtrykssystem afveg fra hinanden («Über die phonematische Wertung von Mundartaufzeichnungen» i *Bulletin du Cercle linguistique de Copenhague* 1940).

Disputatsen om *Fjoldemålets Lydsystem* (1944) blev et stort anlagt og solidt dokumenteret forsøg på at afdække Fjoldedialektens eget udtrykssystem ved hjælp af dels resultaterne fra efterhøringen i 1935 – det eneste materiale, der i denne sammenhæng var umiddelbart anvendeligt – dels en kritisk analyse af det lydskrevne materiale fra 1858-59 og 1928-32 i form af en lokalisering og vurdering af fejkilderne og en bestemmelse m.h.t. art og grad af interferens fra de forskellige optegners egne sprogsystemer. Metodisk kom disputatsen, sammen med Ella Jensens samme år udgivne beskrivelse af Houlbjergmålet, til at sætte skel i dansk dialektforskning ved det konsekvente krav om en strukturel beskrivelse af dialektens udtrykssystem bl.a. som en nødvendig forudsætning for en relevant og korrekt tolkning af det talte sprogs lyd. Det er nu dialektologisk børnelærdom – det var det ikke i 1944.

Det substantielle resultat var en fonemnotation for Fjoldemålet, der i det store og hele kunne anvendes ved den leksikalske og grammatiske bearbejdelse af materialerne fra Fjolge, som blev påbegyndt af Anders og Marie Bjerrum i 1948 og afsluttet af Marie Bjerrum i 1974 (*Ordbog over Fjoldemålet. I-II*).

Bjerrums analyse af Fjoldemålets lydssystem kom ikke umiddelbart, som Ella Jensens konsekvent gennemførte analyse af et fonemsystem på basis af kommutationsprøver, til at danne skole: bl.a. belært af erfaringerne fra Fjoldemålsundersøgelsen har den strukturelle dialektologi sidenhen bestræbt sig på at foretage den strukturelle analyse af udtrykssystemet i samarbejde med meddele- ren under selve optegnelsesprocessen. Men fra Bjerrums skarpsindige afdækning af sprogsyste- merne og sprogsystemkonflikterne bag lydskriftoptegnelserne fra Fjolge går der til gengæld en direkte linje til den lange række af strukturelle analyser af sproget i ældre danske tekster, som han offentliggjorde 1949-71 – formentlig hans metodisk mest betydningsfulde bidrag til dansk sprogvi- denskab efter disputatsen. Et af hovedformålene med dialektanalysen havde været at gøre de eksisterende dialektoptegnelser anvendelige til dialektgeografiske og sproghistoriske studier – bl.a. derfor skulle fonemanalysen ikke føres ud over »det Punkt, hvor hine gamle Lingvister, der først tilpassede det latinske Alfabet til det danske Sprogs Udtrykssystem, standsede«. Analyserne af ældre danske tekster skulle tjene et lignende formål: nemlig at gøre det muligt at anvende teksterne i sproghistorisk øjemed ved at foretage en præcis bestemmelse af deres sproglige struktur. Hvorle- des man kan afdække sprogsystemet i en skreven tekst fra ældre tid, demonstrerede Bjerrum i to kortfattede, til undervisningsbrug udarbejdede beskrivelser af udtryks- og indholdssystemerne i hovedhåndskrifterne af de gammeldanske landskabslove (*Grammatik over Skånske Lov*, 1954, og *Grammatik over De sjællandske Love*, 1967), i en udtømmende analyse af udtrykssystemet i den sjællandske skriver Johannes Jutes produktion ca. 1300 (i *Stednavnestudier. II*, 1960, som et led i Stednavneudvalgets kritiske undersøgelse af en række store middelalderlige stednavnekilder), samt i en række punktstudier: »Verbal Number in the Jutlandic Law« (Recherches structurales, 1949), »De tryksvage vokaler i danske runeindskrifter« (*Acta Philologica Scandinavica* 1952), »Høy- gaards anden ortografiske prøve« (*Sprog og Kultur* 1954), »Adjektivernes accusativendelse -en i Jyske Lov« (*Danica*, 1964) og »G<ammel>da<nsk> lo thæ | og so thæ |« (*Studier i dansk dialektologi og sproghistorie*, 1971).

Bjerrum fastholdt i alle disse arbejder det grundlæggende synspunkt, at undersøgelsen gjaldt den sprogstruktur, der var manifesteret i de faktisk foreliggende skrevne tekster; målet var at nå til kundskab om den sproglige analyse, som teksternes ortografi var udtryk for, med andre ord: at

finde ud af, hvad »hine gamle Lingvister, der først tilpassede det latinske alfabet til det danske sprogs Udtrykssystem« egentlig havde gjort. I indledningen til *Grammatik over Skånske Lov* hævdede Bjerrum med megen styrke – og ikke uden et karakteristisk tørt lune – at det legitime undersøgelsesobjekt i en sprogbeskrivelse af en ældre skreven tekst måtte være den immanente struktur i selve den foreliggende skrevne tekst – ikke en derfra forskellig hypotetisk struktur i et formodet bagvedliggende talesprog.

Bjerrums sproglige studier i ældre danske tekster mødte ikke sjældent modsigelse – ikke mindst fordi resultaterne vendte op og ned på indarbejdede forestillinger om dialektforhold og forholdet mellem skrift og tale i middelalderens Danmark. Men den metodiske stringens, hvormed undersøgelserne blev gennemført på teksternes egne præmisser, blev forbilledlig for en yngre generation af sproghistorikere og blev af afgørende betydning for afklaringen af de begreber, der anvendes i sproghistorisk arbejde. For undersøgelsesernes videnskabshistoriske placering har næppe nogen redegjort så præcist som Bjerrum selv, i et foredrag om »Sprogbeskrivelsen« (1962, trykt 1965 i *Det danske sprogs udforskning i det 20. århundrede*), der i forbilledlig klar form præsenterer de forskellige synspunkter, der i det 20. århundrede har ligget til grund for udforskningen af ældre dansk sprog.

Fjoldemalets Lydsystem og analyserne af ældre skriftsprogstekster var funderet i Anders Bjerrums tilhørsforhold til den strukturalistiske retning, der med Louis Hjelmslev som den ledende skikkelse blev kendt som »Københavnsskolen«. Bjerrum vedstod gerne sin gæld til Louis Hjelmslev og glossematikken og til diskussionerne i Lingvistkredsen i København i 1930'erne. Selv markerede han sig inden for Københavnsskolen som den, der konstant søgte at konfrontere de strukturalistiske teorier med den sproglige virkelighed og fik held til at udvikle en operationel teknik for strukturalistisk beskrivelse af indholds- og udtrykssystemet i et lukket korpus af historiske sprogtekster.

Men der indgik andet og mere i Bjerrums beskæftigelse med dialekter og ældre sprog end et stramt strukturalistisk skoleridt. To af hans tekstbeskrivelser (»Utæn han ær opænbarlic gen guth« i *Acta Philologica Scandinavica* 1952, og »Sproget i hyldingsbrevene fra 1387« i *Kopenhagener germanistiske Studier* 1969) viser netop, hvordan en strukturalistisk sprogbeskrivelse kan forbindes med og udfyldes af en ægte filologisk interesse for placering af teksten i dens historiske sammenhæng. Og både i sit syn på forholdet mellem rigssprog og dialekter (bl.a. i et essay i *Den danske Bonde. II*, 1946) og i sine undersøgelser over forholdet mellem dansk og tysk sprog i Slesvig gennem tiderne anlagde han synspunkter, der er beslægtede med tendenser inden for nyere sociolingvistik.

Som universitetslærer 1953-73 havde Bjerrum som sit foretrukne felt sproglig gennemgang af ældre danske tekster, fra landskabslovene til Blichers *E Bindstouw*. Deltagerne i hans velbesøgte, men dog sjældent overfyldte øvelsesrækker mødte en stilfærdig, men utrolig velforberedt, tålmodig og inspirerende pædagog med en smittende interesse for at betragte, analysere og beskrive en tekst fra så mange synsvinkler som muligt. *Studier over Blichers E Bindstouw*, som er et resultat af Bjerrums og hans elevs arbejde i efterårsemestret 1955, viser, hvor bredt han kunne anlægge gennemgangen af en tekst, og hvorledes han som underviser i tekstlæsning fandt mulighed for at dyrke de litterære og folkløristiske interesser, som kun kom sparsomt til udtryk i hans videnskabelige produktion.

Bjerrum kunne lide at undervise og stillede lige så høje krav til sig selv i den forbindelse, som når det gjaldt hans videnskabelige forfatterskab; han præsenterede ikke noget stof i forelæsnings- og øvelsesform, uden at det var både sagligt, begrebsmæssigt og pædagogisk afklaret.

Institutbestyrer- og professorgerningens mange administrative hverv påtog han sig som en selvfølge, også da studiereformerne og studenteroprøret 1968-69 bragte ham i frontlinjen som den ledende repræsentant for danskfagets sproglige lærergruppe og udsatte den 66-årige, på ingen måde fysisk stærke mand for et politisk og arbejdsmæssigt pres, der kunne have knækket en yngre. Bjerrum knækkede ikke. Han var den fødte forhandler, skarpttænkende, i stand til at forstå modpartens synspunkter, forudse konsekvenser af aftaler og vurdere, hvilke indrømmelser der

skulle til for at opnå et forhandlingsresultat. Det var dog nok med en vis lettelse, han i sommeren 1969 udtrådte af studienævnet for dansk, samtidig med at han fratrådte som bestyrer af Institut for Navneforskning og lod sig overflytte til Institut for Nordisk Filologi.

Anders Bjerrum nåede at udrette meget i sit lange liv. Hans forskningsindsats bliver stående, men vi vil savne den lavmælte, retlinede lærer og kollega med det underfundige lune og det klare intellekt.

Thorkild Damsgaard Olsen

Den 11. november 1984 døde
København.

Erik Husfeldt blev født den 11. november 1904 i København, hvor hans fader var byrådsmedlem. Byrådsmedlem blev han senere selv. Han studerede læge og tog eksamen fra Københavns Universitet i 1927. Han blev senere overlege på Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Under krigen var han medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Tæt samarbejde havde han sammen med 1932 gav Abelgaard, som var kirurg på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Husfeldt blev medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

For hans kirurgiske teknik blev der i 1932 blev Husfeldt udnævnt til en stilling som assistent ved kirurgisk laborator på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

I 1932 tog Husfeldt været på en studierejse til Paris, og i 1933 tog han til London for at sætte sig ind i thoraxkirurgi og teknik. Samme år fik han assistent som assistent hos professor Howard Jones på Kommunehospitalet, og her opererede han i en periode på lig til indvæjning af den kirurgiske teknik, han havde set i London. Samtidig hermed blev han pensioneret kirurg på Kirurgisk Akademi i Bredgade, hans første universitetsstilling. I denne periode inviterede Chicoria ham til Finsenlaboratoriet for den eftermiddags og aftenoperationer.

Den 11. november 1904 døde
København.

Erik Husfeldt blev født den 11. november 1904 i København, hvor hans fader var byrådsmedlem. Byrådsmedlem blev han senere selv. Han studerede læge og tog eksamen fra Københavns Universitet i 1927. Han blev senere overlege på Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Under krigen var han medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Tæt samarbejde havde han sammen med 1932 gav Abelgaard, som var kirurg på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Husfeldt blev medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

For hans kirurgiske teknik blev der i 1932 blev Husfeldt udnævnt til en stilling som assistent ved kirurgisk laborator på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

I 1932 tog Husfeldt været på en studierejse til Paris, og i 1933 tog han til London for at sætte sig ind i thoraxkirurgi og teknik. Samme år fik han assistent som assistent hos professor Howard Jones på Kommunehospitalet, og her opererede han i en periode på lig til indvæjning af den kirurgiske teknik, han havde set i London. Samtidig hermed blev han pensioneret kirurg på Kirurgisk Akademi i Bredgade, hans første universitetsstilling. I denne periode inviterede Chicoria ham til Finsenlaboratoriet for den eftermiddags og aftenoperationer.

Den 11. november 1904 døde
København.

Erik Husfeldt blev født den 11. november 1904 i København, hvor hans fader var byrådsmedlem. Byrådsmedlem blev han senere selv. Han studerede læge og tog eksamen fra Københavns Universitet i 1927. Han blev senere overlege på Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Under krigen var han medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Tæt samarbejde havde han sammen med 1932 gav Abelgaard, som var kirurg på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

Husfeldt blev medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator. Han var medlem af den medicinske studenterforening og blev i 1927 tilknyttet til Rødvang, polytraumatisk og kirurgisk afdeling på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

For hans kirurgiske teknik blev der i 1932 blev Husfeldt udnævnt til en stilling som assistent ved kirurgisk laborator på Østern og senere på Rigshospitalet og assistent ved kirurgisk laborator.

I 1932 tog Husfeldt været på en studierejse til Paris, og i 1933 tog han til London for at sætte sig ind i thoraxkirurgi og teknik. Samme år fik han assistent som assistent hos professor Howard Jones på Kommunehospitalet, og her opererede han i en periode på lig til indvæjning af den kirurgiske teknik, han havde set i London. Samtidig hermed blev han pensioneret kirurg på Kirurgisk Akademi i Bredgade, hans første universitetsstilling. I denne periode inviterede Chicoria ham til Finsenlaboratoriet for den eftermiddags og aftenoperationer.

E. Busfield

Erik Husfeldt

20. december 1901-11. november 1984

Den 11. november 1984 døde professor Erik Husfeldt knapt 83 år gammel, og hermed mistede Københavns Universitet en af sine kendte skikkelser.

Erik Husfeldt var professor i kirurgi ved Københavns Universitet fra 1943-68 og i samme periode overkirurg ved Rigshospitalet. Han blev født den 20. december 1901 i Brahang på Sumatra, hvor hans fader Peter Carl Hansen var administrator for et plantagekompagni. Få år efter flyttede familien til København, og han nåede aldrig at gense sit fødested, til trods for de mange rejser han senere foretog. Navnet Husfeldt tog han efter sin moders fynske familie, som blandt andre lægen Nielsine Nielsen (1850-1916) var en descendent af, noget han var stolt af, da hun var Danmarks første kvindelige læge. Det er muligt, det var hende, der fik vakt hans interesse for det medicinske studium efter studentereksamen i 1919 fra Plockross' skole. Efter embedseksamen i 1927 fik han en alsidig kirurgisk uddannelse hos tidens kendte personligheder: professor Thorkild Rovsing, privatklinikken i Rosenvænget; overlæge Johan Peter Hartman, Sct. Lucas Stiftelsen; professor Ole Chievitz, Finseninstitutet; professor Harald Abrahamsen, Bispebjerg Hospital, afdeling D; overlæge Jonas Collin, Kommunehospitalets 1. afdeling. Samtidig var Husfeldt frivillig assistent på Carlsberg Laboratoriet hos S. P. L. Sørensen, hvor han fuldførte sin disputats: *Undersøgelser over proteolytiske enzymer* (1932), ligesom der fra hans hånd foreligger en del mindre arbejder om kirurgiske emner. Især bør fremhæves: *Nyrebeskadigelse ved traumatisk chok*, sammen med Tage Bjerring (1935), et af de allerførste arbejder om dette vigtige emne.

Det var professor Harald Abrahamsen, der vakte hans interesse for thoraxkirurgien. En dag i 1932 gav Abrahamsen ham et referat af et møde i Madrid i 1931 i Société internationale de Chirurgie, hvor hovedemnet var thoraxkirurgi. Han sagde til ham: *Det bør De interessere Dem for!* Dermed var Husfeldts senere karriere fastlagt, idet han brugte resten af sin lægelige tilværelse til at uddanne sig i, indføre, etablere og udvikle thoraxkirurgien i Danmark. På dette tidspunkt var thoraxkirurgi inden for thoraxvæggen et »noli me tangere« for landets kirurger. De kirurgiske indgreb for tuberkulose blev udført af tuberkuloselægerne selv på de forskellige sanatorier og afdelinger.

Husfeldts første thoraxkirurgiske indgreb fandt sted under hans ansættelse hos Collin og bestod i en forbedret og mere radikal behandling af lungeabscesser, en dengang ret så hyppig lidelse. Under sit ophold i Odense som 1. reservelæge hos overlæge Sven Müller 1935-38, foretog han to operationer med fjernelse af en lungelap. Begge operationer gik godt. Den første blev foretaget i overlægens sommerferie! Som Husfeldt senere så ofte fremhævede: *De første fremskridt på en afdeling sker i overlægens sommerferie.*

For hans kirurgisk teknisk kunnen blev opholdet i Odense af største betydning, noget han ofte omtalte senere, idet han her lærte dissektionens kunst og kunsten at behandle vævene nænsomt, noget, som har den største betydning for operationsresultaterne.

I 1935 havde Husfeldt været på en studierejse til Paris, og i 1939 tog han til London for nærmere at sætte sig ind i thoraxkirurgiens diagnostik og teknik. Samme år fik han ansættelse som assistent hos prosector Svend Petri på Kommunehospitalet, og her opererede han i en periode på lig til indøvning af den kirurgiske teknik, han havde set i London. Samtidig hermed blev han prosector chirurgiae på Kirurgisk Akademi i Bredgade, hans første universitetsstilling. I denne periode inviterede Chievitz ham til Finseninstitutet for om eftermiddagen at foretage thoraxoperationer.

Chievitz elskede det nye, det ukendte, og mod havde han. Hans fascinerende personlighedsudstråling, faste meninger og standpunkter gav Husfeldt den støtte og inspiration, han havde brug for på dette tidspunkt. Døn 19. februar 1939 udførte han en pneumonectomi – fjernelse af en hel lunge – på en patient med Ole Chievitz og Find Andersen som assistenter, den første, der blev udført her i landet. Denne aktivitet varede i ca. 9 måneder, indtil Husfeldt fik ansættelse på Kommunehospitalets 1. afdeling hos professor Otto Mikkelsen, 1939-43 som 1. reservelæge. Samtidig var han lektor i kirurgi.

Fra disse år foreligger en hel serie arbejder, som omhandler operationsresultater, diagnose og efterbehandling af thoraxkirurgiske patienter. Vanskeligheden bestod først og fremmest i at få overbevist landets læger om den mulighed, der lå i en helbredelse af patienterne for de specielle lungelidelser, som tidligere var anset for værende uden for rækkevidde. Derfor blev størsteparten af disse arbejder først forelagt som meddelelser i Kirurgisk Selskab til stigende for- og beundring for tilhørerne. Som prosector chirurgiae udsendte han i 1939 et større arbejde, som var en sammenfatning af lungelidelser: Den kirurgiske Behandling af Bronchiectasia og Cancer pulmonis. Dette arbejde blev det sidste, som udgik fra Kirurgisk Akademi.

Til vurdering af de opnåede resultater bør det nævnes, at operationerne fandt sted i en periode, der var sammenfaldende med anvendelsen af sulfonamiderne til behandling af infektioner og en stigende interesse for væskebehandling og blodtransfusion, som gav betydelig større mulighed for behandling af opståede komplikationer. Penicillinet kom først til efter krigen.

Det blev hurtigt klart for Husfeldt, at gode anæsthesier var af fundamental betydning for gennemførelsen af de intrathoracale operationer. De første operationer blev gennemført med æter, kloroform, høje spinale og lokale anæsthesier, som i de fleste tilfælde gav utilfredsstillende resultater. I dag ville noget sådant blive anset for hasarderet.

Til gennemførelsen af operationen på Finseninstitutet, februar 1939, fik han hjælp af Ole Lippmann, der i dag stadig er direktør for Simonsen & Weel. De to mødte hinanden, da Husfeldt skulle købe instrumenter hos Simonsen & Weel til brug for operationerne. Lippmann havde under et ophold i USA i 1937 lært sig at bedøve patienter med kvælstofforilte og æter under overtryk, hvorved det var muligt at holde lungen udspilet under operationen. Den specielle form for anæsthesi med overtryk krævede et større anæsthesiapparat, som Lippmann fremskaffede. Derfor blev det ham, der kom til at administrere anæsthesien, og han vedblev hermed i de 9 måneder, operationerne blev foretaget på Finsen. At Lippmann ikke kunne fortsætte som »specialist« var klart fra starten, men efterhånden lykkedes det for Husfeldt at finde yngre læger, der blev interesserede i anæsthesiarbejdet.

Det siger noget væsentligt om Husfeldts karakter, at han havde en fast – til tider naiv – tro på de medarbejdere, der besad den samme begejstring for at finde nye veje og udføre dette ofte trælse pionerarbejde.

I 1943 blev professoratet i systematisk kirurgi ledigt, og Husfeldt overtog dette, samtidig med han blev overlæge ved Rigshospitalets kirurgiske poliklinik. Professor E. Dahl-Iversen, der havde indset nødvendigheden af oprettelsen af en thoraxkirurgisk afdeling på Rigshospitalet, afgav 25 senge til dette formål og en operationsstue i den kirurgiske bygning. På grund af sin lidenhed og det meget udstyr operationsstuen indeholdt, fik den i daglig tale betegnelsen »Lommeslagskibet«. Her foretoges nu de thoraxkirurgiske operationer, som hovedsageligt bestod af pulmonale operationer. Arbejdet begyndte som regel om eftermiddagen kl. 14, efter at arbejdet på poliklinikken var afsluttet. Med den stigende tilgang af patienter var der som regel to operationer om dagen tre dage om ugen. Dette medførte ofte, at den sidste operation først var afsluttet ud på de små timer.

Efter besættelsen i 1940 blev Husfeldt hurtigt involveret i modstandsarbejdet, et engagement, som i hele perioden var jævnt stigende, hvorfor der blev mindre tid til den kirurgiske virksomhed. I april 1944 gik Husfeldt »under jorden«, og hans lægelige funktioner blev først taget op igen efter krigen. Modstandsarbejdet blev omfattende: Lægegruppen, Ringen, flygtningeruter, jødeflygtninge, efterretningstjenesten, våbenkøb i Stockholm og til slut Frihedsrådet. En væsentlig del af denne indsats skete i nært samarbejde med vennerne Chievitz og Lippmann. Da professor Husfeldt

forsvandt, opstod arkitekt Jensen med lyst gulerodsfarvet hår, overskæg, det tillagde han sig først permanent senere, kunstnerisk tøj og i brystlommen en regnestok, som han ikke kunne bruge.

En smuk afslutning på alt dette var, da han på Danmarks vegne underskrev United Nations Charter den 7. september 1945 sammen med Hartvig Frisch og Henrik Kaufmann.

Under krigen havde Husfeldt haft et nært samarbejde med Frode Jacobsen, der fik en stor indflydelse på hans politiske opfattelse, som var medvirkende til, han i en kort periode forsøgte sig i politik, noget der lå langt fra hans natur.

Ved oprettelsen af De danske Hjemmeværnsforeninger i 1946 blev han formand for disse.

I september måned 1945 vendte Husfeldt tilbage til sit hospitalsarbejde, livet fik en mere normal karakter, og operationerne blev genoptaget i »Lommeslagskibet«. Foruden de pulmonale operationer begyndte nu operationerne på hjertet og de centrale kar. Allerede i 1945 blev de første operationer for ductus arteriosus persistens (forbindelsen mellem lungearterien og aorta) foretaget, og samme år begyndte de mere radikale operationer for maligne oesophagus (spiserørs) lidelser. I 1947 tog Husfeldt til Baltimore for at studere operationer på »blå børn« (Steno-Fallot's tetralogi). Disse operationer begyndte i 1948 og samme år operationer for coarctatio aortae (forsnævring af aorta). De lukkede operationer for mitralklapstenoser begyndte i 1950 og i 1952 operationerne for atrium-septem-defekter (ASD) (åbning mellem hjertets to forkamre). I 1953 blev pulmonal- og aortaklapstenoserne taget op. I 1961 kom indplantering af »pace-maker« til. Hjerte-lungemaskinen blev taget i brug i 1956, hvorved en stor del af operationerne kunne udføres radikalt på det åbne hjerte. Hertil kom så adskillige operationer for sjældnere lidelser som vasculær ring, aneurismer, tumorer i hjertet og angina pectoris. De opnåede resultater var på højde med dem, der kunne fremvises i udlandet.

I perioder blev operationerne forudgået af et ekstensivt dyreeksperimentelt arbejde på de aften, hvor der ikke var operationer om dagen. I dette arbejde deltog Erik Husfeldts kone Åse, der var uddannet operationssygeplejerske. En dårlig dag på operationsstuen sluttede af og til i Tivolis »muntre køkken«, hvor Husfeldt og hans medarbejdere slog porcelæn i stykker.

I 1953 overtog Husfeldt afdeling D efter professor Sigurd Kjærgaard, og først da kunne operationerne begynde i dagarbejdstiden.

Resultaterne af disse mange forskellige operationer blev gjort op i 1967, da hjertekirurgien havde eksisteret i 20 år. Der var da opereret 2.525 patienter, og resultaterne kunne fuldt ud sammenlignes med, hvad der var opnået andre andre steder i verden. Operationerne blev foretaget i en stigende takt gennem årene. I de 20 år blev der publiceret 126 arbejder alene om hjertekirurgi og heraf flere disputater, alt sammen arbejder, som var initieret af Husfeldt. Hertil kommer så en del arbejder om den pulmonale kirurgi og andre områder af den thorakale kirurgi.

Husfeldts afdeling fik verdensry. Mange læger fra alverdens lande aflagde besøg for at se mesteren operere, nogle kom regelmæssigt, enkeltvis eller i grupper, og udenlandske selskaber afholdt møder i København med Husfeldt som vært. Imponerende var det for dem – og de ansatte – når han om nødvendigt konverserede på tre sprog udførte sine operationer. Han havde sans for vævenes struktur og kvalitet, dissektionen var hans kunst, og han var en mester i at improvisere. Han arbejdede tålmodigt, elegant, uden at skynde sig, og netop derfor gik operationerne så hurtigt og lykkedes så godt. En kendt engelsk thoraxkirurg, Norman Barrett, der var en regelmæssig gæst og ven, udtrykte det en gang på denne måde: »Erik, you are a dangerous man, it looks so easy when you operate«.

Det Husfeldt'ske hjem stod altid åbent for danske som udlændinge. Her var Åse Husfeldt den stilfærdige, charmerende og effektive værtinde – en værdig pendant til ham. Han følte sig godt tilpas i det internationale miljø, de skabte sammen som sjældent gode ambassadører for Danmark.

De vanskeligheder, der i begyndelsen af thoraxkirurgien var med at skaffe kvalificerede læger til administration af anæsthesierne, blev overvundet efterhånden, som der kom flere yngre læger til med interesse herfor. Emnet anæsthesi var flere gange til diskussion i Kirurgisk Selskab i 1940'erne, og her blev Husfeldt talsmanden for oprettelsen af et særligt speciale: anæsthesiologi. Som tiden gik, blev flere kirurger overbevist om nødvendigheden heraf. I 1949 kunne Sundhedsstyrelsen

godkende et sådant speciale, ikke mindst på grund af Husfeldts indsats. Dette medførte oprettelsen af specialafdelinger i faget med etableringen af den første på Rigshospitalet i 1953; hurtigt efter fulgte de andre hospitaler.

I 1950 fik Det lægevidenskabelige Fakultet fra World Health Organization i Genève en forespørgsel om, på hvilket medicinsk område Danmark havde brug for hjælp. Husfeldt overbeviste fakultetet om nødvendigheden af hjælp til bedre anæsthesier. Gennem formidlingen af et samarbejde mellem Københavns Universitet, Sundhedsstyrelsen og WHO var han stærkt medvirkende til oprettelsen af Anaesthesiology Centre Copenhagen. Det var et et-årigt kursus på engelsk afsluttende med en eksamen. Noget helt nyt og enestående inden for den postgraduate uddannelse ved universitetet. Der blev i alt afholdt 23 kurser, og Husfeldt var direktør for kurset gennem alle årene. 423 udenlandske læger fra 71 lande deltog i kurset sammen med 220 danske læger.

Med indførelsen af et speciale i anæsthesiologi dannedes i 1949 Dansk Anæsthesiologisk Selskab og Husfeldt blev æresmedlem heraf i 1952. I de sidste 16 år, fra 1969, har selskabet afholdt en årlig »Erik Husfeldt forelæsning«, og han har været til stede ved dem alle. Denne tradition vil fortsætte, selv uden ham, for i taknemmelighed at mindes hans indsats for faget.

Gennem alle årene stod der megen virak om hans person med omtale i dagspressen, radio og TV, fordi han havde så megen succes i sit arbejde. Han tog den til sig med sit karakteristiske lille skæve smil, men delte den altid ud til sine medarbejdere.

Adskillige lande havde brug for ham. Gennem WHO blev han sendt til Tyrkiet og Israel i 1950, Indien, Burma og Ceylon 1952, Egypten 1955, Iran 1957 og Indien og Ceylon 1958-59. Mange af disse steder var han den, der indførte lunge-hjerte kirurgien. Hertil kom så foredragsrejser til internationale møder i adskillige lande.

Da Husfeldt trak sig tilbage fra sin lægelige gerning i 1968 efter 25 år som professor, kunne han se tilbage på en lang og meget frugtbar tid. Han havde ikke alene indført, etableret og udviklet det thoraxkirurgiske speciale, men også haft en betydelig andel i etableringen af det anæsthesiologiske. Da professor Thorikild Rovsing omkring 1920 stod på sit højeste, skal han have sagt: »Jeg gengav kirurgien troen på sig selv«, men Husfeldt kunne med lige så stor ret have sagt det samme. Thoraxkirurgien under ham blev det store skub fremad for dansk kirurgi, som var tiltrængt, da han begyndte. Hans fremtrædende personlighed med den høje slanke skikkelse og karakteristiske profil var medvirkende hertil. Han havde en forbavsende fysik, kombineret med stædighed, udholdenhed og vilje til at gennemføre det ofte trælse arbejde, det er at bane nye veje.

Få har som han præget mere end en generation af læger såvel i undervisning som i gerning og sat sig præg på det kirurgiske speciale.

Med sit betydelige internationale renommé nåede han at modtage mange hædersbevisninger fra ind- og udland. Således blev han æresdoktor af universiteterne i Glasgow og Genève. Æresmedlem af Dansk Kirurgisk Selskab (formand 1961-63) og af Thoraxkirurgisk Selskab og hertil æresmedlem af en lang række udenlandske selskaber. I 1958 modtog han Dansk Kirurgisk Selskabs medalje ved dets 50-års jubilæum. Af ærespriser modtog han generalkonsul Ernst Carlsens, Ebbe Muncks, og Pfizer's og grosserer Holger Petersens legat.

Det var ikke alene udlandet, der havde brug for Husfeldt. Sundhedsstyrelsen, Retslægerådet og DANIDA trak på hans viden. Han var formand for P. Carl Petersens Fond, for Studentergården, Bryggeriet Stjernens Videnskabsfond og medlem af A/S Novo's fonds bestyrelse. Han var redaktør af Nordisk lærebog i kirurgi ved 4 udgaver, medredaktør af Acta chirurgica Scandinavica, Minerva cardio-angiologica Europea, International cardiovascular journal og Excerpta Medica.

Efterhånden blev der mere tid til fritidssysler. Oprindeligt havde Husfeldt lyst til at blive sanger, og hans musikalske moder støttede ham heri. Det blev dog kun til cellospil, som han efterhånden opgav med den stigende kirurgiske indsats, men ørredfiskeriet med »tør flue«, fugle, botanik, natur, poesi og litteratur optog ham meget.

Da den danske Ungarns-Ambulance skulle sendes afsted i november 1956, blev Husfeldt den naturlige leder. Dette medførte en nærmere tilknytning til Dansk Røde Kors, for hvilket han blev

præsident i 1968 indtil 1976, hvor han blev æresmedlem. Dette medførte igen mange rejser, ikke mindst krævede det danske hospital i Kinshasa-Kongo (Zaire) en særlig indsats.

Erik Husfeldt blev en af landets store kirurger og var med til på smukkeste måde at kaste glans over Københavns Universitet. Han har sikret sig en værdig og fremtrædende plads i dets historie.

Mogens Andreassen

Ole Secher

E. Husfeldt: The tale of the Surgeon.

In: Looking back to find the Future. FADL, Copenhagen 1971.

E. Husfeldt: Træk af thoraxkirurgiens historie i Danmark.

Medicinskhistorisk Årbog 1982, 2-21.

Olufsen

Knud Olaf Petersen

5. december 1917-1. september 1984

Knud Olaf Petersen blev født i Kjellerup som søn af malermester Kristian Peder Vilhelm Petersen og hustru Dorthe Marie, f. Pedersen.

Han blev student fra Viborg Katedralskole 1936, tog medicinsk embedseksamen fra Københavns Universitet vinteren 1944 og blev umiddelbart herefter turnuskandidat på amtssygehuset i Gentofte. Her indtraf en uhyggelig begivenhed, idet en ildkamp mellem folk fra besættelsesmagt og modstandsbevægelse medførte drab på 2 tyske soldater på sygehusets operationsgang. Olaf Petersen blev som vagthavende læge på afdelingen på stedet gjort ansvarlig for forløbet, og undgik kun på et hængende hår at blive offer for lynjustits. Han fængsledes og interneredes senere i Frøslev, hvor han under indespærringen besættelsestiden ud knyttede livslangt venskab med adskillige medfanger.

Olaf Petersen fik sin almene kliniske uddannelse på forskellige Københavnske hospitalsafdelinger og ved 1 års ansættelse på Klaksvig sygehus på Færøerne. Dette Færøophold tænkte Olaf Petersen og hans kone ofte tilbage på med stor veneration.

Fra 1948 til 1955 uddannede Olaf Petersen sig til speciallæge i røntgenterapi (1953) og røntgen-diagnostik (1955) under ansættelse på Radiumstationen samt på Kommunehospitalets og Rigshospitalets røntgenafdelinger. Hans disputatsarbejde, som blev til i denne periode, handlede om de tidlige slimhindeforandringer i livmodermunden som forløber for cancer: Precancerous Changes of Cervical Epithelium in Relation to Manifest Cervical Carcinoma, Clinical and Histological Aspects (1955). Disputatsen repræsenterer et pionerarbejde inden for dette stadig højaktuelle emne, og citeres fortsat hyppigt i litteraturen.

I marts 1959 udnævntes Olaf Petersen til overlæge på røntgenafdelingen ved amtssygehuset i Gentofte. I 1971 kom udnævnelsen til professor i diagnostisk radiologi ved Københavns Universitet, sektion V, og han var hermed designeret chef for røntgenafdelingen ved amtssygehuset i Herlev, som da var under opførelse. Olaf Petersen udførte et enestående planlægningsarbejde forud for åbningen af denne afdeling i 1976 og var afdelingens administrerende leder indtil sin død.

Udover disputatsen publicerede Olaf Petersen en række artikler i internationale radiologiske tidsskrifter og var redaktør af en omfattende dansk lærebog i røntgenteknik.

Olaf Petersen viste stor interesse for eksperimentel radiologisk forskning, en disciplin som i 60-erne opstod parallelt med betydelige landvindinger på det teknisk radiologiske område, og der er fra hans afdelinger lige fra Gentofte-tiden udgået en række vægtige arbejder, der har karakter af fysiologisk grundforskning med anvendelse af røntgenteknologi.

Olaf Petersens forelæsninger i diagnostisk radiologi for medicinske 2.-dels studerende i 6. og 7. semester var forbilledlige, til det yderste velforberedte og aktiverende. Det var fornøjeligt og lærerigt for hans kolleger at lytte med, og man husker det talent, som Olaf Petersen i disse timer afslørede, men ellers beskedent skjulte: hans glimrende evner som illustratør. Klare og præcise anatomiske tegninger blev sat på tavlen i få og sikre streger.

Fra 1971-75 var Olaf Petersen medlem af Det lægevidenskabelige Fakultetsråd og dettes forretnings- og budgetudvalg. Han var i samme periode formand for fakultetsrådets legatudvalg.

Olaf Petersen nød stor agtelse blandt fagfæller og påtog sig mange tillidshverv: formand for Dansk Radiologisk Selskab 1964-68, medlem af det af selskabet i henhold til lægelovens § 14 nedsatte udvalg, Huvudman i styrelsen af det fællesskandinaviske radiologiske tidsskrift Acta

Radiologica og medlem af den af lægeforeningen nedsatte overvoldgiftsret. Den tillidspost, der nok var ham allerkærest, men som også krævede den største arbejdsindsats, var formandskabet i den regionale videnskabetiske komité for Københavns amt. Han var formand for komiteen fra dens tilblivelse i 1980 og viede dette arbejde umådeligt mange kræfter. Hans omhu her kendte ingen grænser, og det var det allersidste han kunne få sig til at slippe.

Olaf Petersen var en myndig, men stiltfærdig leder af sin afdeling, omsorgsfuld og pligtopfyldende og – trods et ubestrideligt temperament – altid venlig og afbalanceret. Hans medarbejdere nærrede en ubegrænset tillid til ham.

Olaf Petersen døde kun godt et halvt år efter at have mistet sin kone Else, et tab som havde efterladt et umådeligt tomrum i hans liv. Hans 3 børn og mange trofaste venner havde været ham til stor støtte i den første svære tid, og selv søgte han at kæmpe sig gennem savnet ved at fordybe sig i arbejde, men skønt han altid havde været en slider, var det som om hans fysik nu pludselig slap op.

Thorhild Mygind

Sven Dorph

3. *Den tyske*

3.1 *Indledning*

3.1.1 *Indledning*

3.1.2 *Indledning*

3.1.3 *Indledning*

3.1.4 *Indledning*

3.1.5 *Indledning*

3.1.6 *Indledning*

3.1.7 *Indledning*

3.1.8 *Indledning*

3.1.9 *Indledning*

3.1.10 *Indledning*

3.1.11 *Indledning*

3.1.12 *Indledning*

3.1.13 *Indledning*

3.1.14 *Indledning*

3.1.15 *Indledning*

3.1.16 *Indledning*

3.1.17 *Indledning*

3.1.18 *Indledning*

3.1.19 *Indledning*

3.1.20 *Indledning*

3.1.21 *Indledning*

3.1.22 *Indledning*

3.1.23 *Indledning*

3.1.24 *Indledning*

3.1.25 *Indledning*

3.1.26 *Indledning*

3.1.27 *Indledning*

3.1.28 *Indledning*

3.1.29 *Indledning*

3.1.30 *Indledning*

3.1.31 *Indledning*

3.1.32 *Indledning*

3.1.33 *Indledning*

3.1.34 *Indledning*

3.1.35 *Indledning*

3.1.36 *Indledning*

3.1.37 *Indledning*

3.1.38 *Indledning*

3.1.39 *Indledning*

3.1.40 *Indledning*

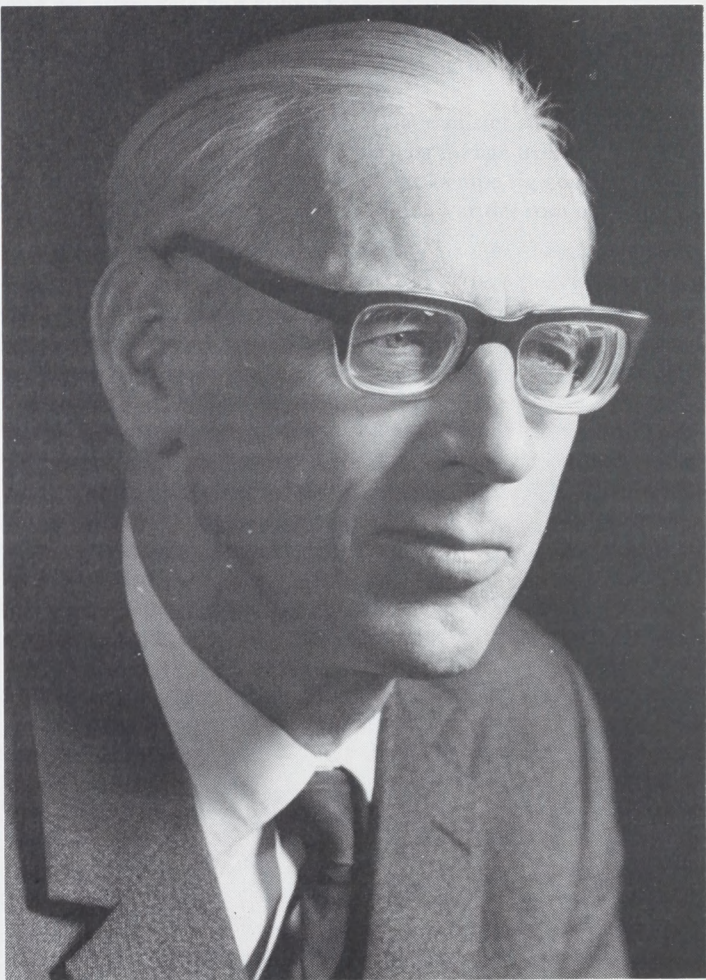
Med Stefan Zweig's *Die Welt als Ich* (1929) har været hovedværket i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie.

Den tyske litteraturhistorie har været et område, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie.

– *Kritik og Kulturhistorie* (1944) er den moderne tyske litteraturhistorie. Med sin indflydelsesrige, men også med visse distancer og en bestemt berøring af en moderne kritisk metode, den stiler sig selv i retning af at blive den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie.

– *Stefan Zweig's Indledning* og hans *Die Welt als Ich* (1929) og *Die Welt als Ich* (1929) er de vigtigste værker i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie. Det er et værk, der har været uundgåeligt for alle, der har været interesseret i den tyske litteraturhistorie.

Fachbereich Biologie, Universität Bayreuth, Postfach 1015, D-93040 Bayreuth, Germany. E-mail: j.h.b.1980@uni-bayreuth.de

Received 10 October 2007
Accepted 12 November 2007

Steffen Steffensen

16. december 1908-10. marts 1984

Med Steffen Steffensen er en af de sidste ægte humanister gået bort. Den krise, der i de seneste tiår har rystet humaniora, og som ingenlunde er overvundet i dag, var han sig fuldt bevidst, men han nægtede at lade sin forskning følge nogen af de tre veje, der tilsyneladende viste sig: den objektive analyse, den kritiske afsløring, det samfundsændrende engagement. For ham var åndsvidenskabernes mål stadig det enkelte menneske, han ville hjælpe andre til at nærme sig litteraturens store værker og personligheder, hvis mysterium han ikke antastede med enkle forklaringer: »Ægte læsning er – ikke blot en kontemplativ, men tillige en aktiviserende proces, der fornyer livsfølelsen og beriger vor livsforståelse« (Motiv og Form, 1961, p. 32). Poesi er forløsende, er en konfrontation med menneskelivets muligheder, en modgift mod vore fordomme og stivnede tankebaner, den giver os en oplevelse, der »for en stund skænker lykken ved at leve helt i det nærværende, i en indre samletthed, der føles som en art genfødelse« (ibid.).

Denne tro på poesien, på kunstens, på åndens magt bevarede Steffen Steffensen gennem hele sit liv, og selv om han i høj grad anfægtedes af nihilismens trussel, legemliggjorde han for os alle en kontinuitet i kulturens udvikling, han repræsenterede værdierne beståen trods alt.

Grundlaget for denne sikkerhed i hans livsfølelse blev til i det miljø, han voksede op i. Født 1908 i Haderslev i en meget dansksindet gammel bondeslægt lærte han respekt for åndelige værdier; erfarede han, at kulturen er det afgørende for mennesker. Materielt var barndommen ikke-alt for lys, men da der efter genforeningen blev oprettet et gymnasium i Tønder, fik Steffensen mulighed for at blive student (1927). Han valgte at studere tysk og dansk og blev kandidat i 1934. Det var – også dengang – dårlige tider for cand.mag.'er, men Steffensen klarede sig igennem ved at undervise på Tranlatørskolen og senere som timelærer på Nørre Gymnasium, først 1943 blev han adjunkt. I årene 1935-42 virkede han desuden som undervisningsassistent ved Københavns Universitet, og efter sin doktordisputats 1944 blev han 1948 universitetsadjunkt. 1950 fik han det professorat i tysk litteratur, som han beholdt til sin pensionering 1978.

Tre områder inden for sit fag interesserede ham specielt: lyrikken, dansk-tyske kulturelle relationer og Søren Kierkegaard. Hans første bog, »Den unge Herders Stilling til Lyrikken« (1934), er en frugt af hans speciale, en klar og afbalanceret fremstilling af det nye syn på lyrikkens væsen, der brød igennem i anden halvdel af det 18. århundrede. Steffensen har sans for Herders subjektivisme, men han ser også klart faren ved en ensidig indfølelsesbetonet kritik. Hans eget standpunkt, som han skulle bevare hele livet, er en syntese af indfølelse og objektivitet.

»Rilke og Virkeligheden« (1944) er, som undertitlen siger, en psykologisk-æstetisk undersøgelse. Med stor indfølelse, men også med kritisk distance tegner Steffensen her et portræt af en moderne sensitiv kunstner, der slider sig selv i stykker for at forene ånd og virkelighed, kunst og liv. Rilke kunne ikke forene mennesket og digteren, så de blev en enhed, hans forsøg på at hæve sig op til en renere verden måtte mislykkes, men netop denne tragik er livsnerven i hans poesi. Med denne opfattelse gik Steffensen til angreb på det gængse tyske, idealistiske Rilke-billede, der i overvejende grad så Rilke som en profet svævende over tid og rum. Ikke mindst den nationalistiske tyske forskning irriterede Steffensen, og han har endog mod til – i 1944 – at bebrejde en tysk forfatter, at han fortier Rilkes positive forhold til jøderne (p. 20 f).

Steffensens interesse og sans for lyrik viser sig også i »Den tyske ballade« (1960) og »Bertolt Brechts digte« (1965, tysk udgave 1972). I den førstnævnte bog tegner han linien fra folkevisen til den moderne parodistiske ballade hos Brecht og Kästner og beskriver dermed den åndshistoriske

udvikling fra romantik og idealisme til desillusionering og nihilisme. I Brecht-bogen står det nihilistiske standpunkt i centrum. Den unge Brechts symbolverden med dens gribbe og hajer og kadavre udmales, og Brecht bestemmes som en »nihilistisk oprører« (p. 45), hans stemning som »en fortvivlelse, der beruser sig i fortvivlelsen« (p. 66). Det er tydeligt, at Steffensen har mere sans for denne holdning end for Brechts senere forsøg på at overvinde nihilismen: nysagligheden, marxismen, der ikke virker rigtig overbevisende på Steffensen. Også i den sene Brecht erkender Steffensen en mere eller mindre ubevidst fornemmelse af tilværelsens absurditet.

Denne indsigt i og beskæftigelse med nihilismen betød imidlertid ikke, at Steffensen gav op. Hans tro på åndens magt kunne anfægtes, men ikke besejres. I sit store arbejde for dansk-tysk forståelse og for påvisning af gensidig befrugtning ville han i aktivt kulturarbejde kæmpe mod forfaldet. »Rilke und Skandinavien« (1958), »Goethe und Dänemark« (1970), »Thomas Mann und Dänemark« (1975) er titlerne på nogle af hans afhandlinger. På det praktiske område var han i 1961 medstifter af »Dansk-tysk Oplysningsudvalg«, der i 1969 blev til »Dansk-tysk Selskab«, af hvis bestyrelse han var medlem, fra 1975 som formand. Han troede på dette samarbejde som en støtte til det unge tyske demokrati, men også som en nødvendighed for os selv. Om en meget vigtig del af mødet mellem dansk og tysk koncentrerede han det meste af sit arbejde i de sidste år: Nazitidens tyske emigration til Danmark. Han nåede ikke at få manuskriptet trykket, men hans efterladte hustru og flere tidligere medarbejdere søger nu at få udgivet det store værdifulde materiale, han efterlod sig.

Også et andet selskab stod hans hjerte nær, »Søren Kierkegaard Selskabet«. Steffensen var medlem af Vartov valgmenighed, men han var også kierkegaardianer i den forstand, at den store provokatør var en udfordring for ham, som han måtte forholde sig til. Steffensen længtes efter harmoni, og han kunne i høj grad formidle troen på harmoni, men han afskyede den billige idyl og lukkede ikke øjnene for nihilisme og paradokser. Til få år før sin død var han medlem af bestyrelsen for »Søren Kierkegaard Selskabet«, han bragte mange gode impulser og var til stadighed en ivrig deltager i selskabets debatter. Han skrev om Kierkegaard og Hamann (1967) og om Kierkegaard i nyere tysk litteratur (1980). I sine sidste år arbejdede han på en afhandling om Kierkegaard og nihilismen, men han nåede heller ikke at gøre den trykket.

En flittig og mangesidig lærd er gået bort midt i sit arbejde, og vi vil mindes ham som en inspirerende forfatter, men også som et meget givende og hjerteligt menneske. Han var elsket af de studerende som en forstående pædagog og eksaminator, han indtog som en selvfølge pladsen som faderfigur for lærerne på instituttet, og han var en uforglemmelig ven. En middag hos ham og hans trofaste Henriette i hjemmet i Frederik VI's Allé var som en mindelse om guldalderen, det var selskabelighed i ædlest forstand, bordtalerne var beåndede, og altid blev en af gæsterne sat på »forundringsstolen« for at fortælle om, hvad der netop optog ham i øjeblikket.

Meget få – om nogen – kom vel helt tæt ind på Steffensen; han bevarede en åndelig blufærdighed, der ikke forfaldt til bekendelser. »At vi ikke siger alt, siger vi ikke, for vi siger ikke alt«. Hvor dybt rystet af den moderne tids krise han var, vidste man ikke, men han viste os i hvert fald, at man også i en krisetid kan leve et muntert og virksomt liv. Hvert år ved nytårstid sendte han venner og bekendte et lille hefte med digte, strøtanker og paradokser, og her kunne han under den kunstneriske maske give vidnesbyrd om en meningsfyldt tilværelse. Han advarede mod »den farlige abstrakte pragt«, og han hylder det varme liv. Digtet »Vægten« lyder således:

Læg kærligheden i den ene skål,
i den anden hele verdens klogskab.
Da skal du se
klogskabens stigende
kærlighedens synkende
værdi.

Det er ikke det bitre, destruktive paradoks, men livskraftens trods alt. »Livets violiner spiller for os alle«, siger Steffensen; det er det budskab, vi vil mindes som hans.

Helge Hultberg